

СТРУКТУРНІ ДЕФОРМАЦІЇ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Коцко Т.А., к.е.н.

Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка, м. Дрогобич

Трансформаційні процеси в економіці України, які розпочалися на початку 90-х років докорінним чином змінили систему економічних відносин, створили принципово нові можливості для розвитку і реалізації економічного потенціалу, однак, поки що, не забезпечили умов для якісного економічного зростання. Економічне поживлення досягнуте у 2000 році після глибокої економічної кризи було в основному зумовлене дією об'єктивних економічних законів, частковою реалізацією переваг лібералізації та відкритості економіки, проте відбувалося на старій структурній основі за рахунок активізації цінових чинників економічної динаміки. Зазначені умови розвитку національної економіки і визначили якість зростання, визначальною ознакою якого є те, що воно не супроводжується оптимальним розподілом ефектів з точки зору забезпечення збалансованого розвитку фізичного, людського та природного капіталів.

В умовах глибоких структурних деформацій економічне зростання характеризувалося нестабільністю, значними коливаннями в розрізі окремих галузей та сфер, непередбачуваними тенденціями. Випереджаючими темпами зростав саме фізичний капітал, посилюючи незбалансований характер розвитку як основних складових капіталу розвитку, так і всієї економіки. Однак основна проблема підвищення якості економічного зростання полягає навіть не в тому, що низька його якість виражається у формуванні значною мірою фізичного капіталу, а в тому, що він формується неефективно. Адже за даних умов, фізичний капітал володіє фактично лише схильністю до зростання, чинники його розвитку слабо активізовані, структурні елементи слабо інтегровані в систему відтворювальних механізмів економіки. Його зростання відбувається за рахунок реалізації тимчасових конкурентних переваг, зокрема ресурсних, ізольовано від інших складових капіталу розвитку. Тому є всі підстави стверджувати, що економічне зростання в Україні виявилось фактором формування та відтворення потенціалу кризових явищ, певною мірою фактором стримування саме розвитку економіки.

Незважаючи на суттєві деформації капіталу розвитку в Україні, що пов'язано значною мірою з перехідним характером її економіки, активізація чинників фізичного капіталу все ж набуває пріоритетного значення з точки зору створення передумов для підвищення якості економічного зростання, однак не визначального, особливо в довготерміновому періоді. Прогресивні зміни у структурі та якості основних складових капіталу розвитку можуть досягатися лише в процесі їх взаємодії. В умовах структурних деформацій економічне зростання цього не забезпечує. Інвестиційний капітал, який акумулюється більшою мірою в домінуючих галузях не сприяє розвитку інших сфер, а навпаки, формує передумови нестабільності розвитку, поглиблюючи та закріплюючи тим самим деформації у структурі економіки.

Таким чином, підвищення якості економічного зростання неможливо досягнути без оптимізації структурних пропорцій в економіці. Структурні перетворення мають стати чинником ринкової трансформації економічної системи України. Нажаль, структурні реформи в економіці не розпочалися одночасно з ринковими трансформаціями, що суттєво обмежило ефективність перетворень в цілому, а відтак обумовило і низьку якість економічного зростання, в результаті якого відтворювалася малоефективна структура економіки.

Значною перешкодою підвищенню якості економічного зростання є домінування цінових чинників активізації економічної динаміки обумовлених низькою вартістю факторів виробництва та девальвацією національної валюти. В таких умовах виникають тимчасові конкурентні переваги для національної економіки, а отже формується цілий комплекс загроз стабільності її розвитку та досягнення довготермінової конкурентоспроможності. При цьому погіршення кон'юнктури зовнішніх ринків чи вичерпання внутрішніх цінових резервів можуть суттєво нівелювати соціально-економічні ефекти прискореного зростання економіки, що яскраво засвідчує сучасна світова фінансова криза.

Більше того, в умовах низької ефективності інституцій ринку обмежуються можливості максимізації позитивних ефектів економічного зростання через відсутність механізмів та стимулів перетворення їх в інвестиційно-інноваційні чинники відтворювальних процесів. Девальвація національної валюти створює перешкоди для інвестиційного імпорту закріплюючи структурні диспропорції. Значна імпортозалежність експортних галузей виробництва породжує свого роду замкнуте коло низькоякісного економічного зростання на старій структурній основі, яка

самовідтворюється. Виникають загрози переходу до виключно збіднювального зростання, в результаті якого поглиблюються диспропорції розвитку основних складових капіталу розвитку.

Відкритість економіки та глобалізаційні процеси не дають змоги повною мірою реалізувати якісний потенціал розвитку, а навпаки активізують загрози, провокуючи застосування протекціоністських заходів економічної політики, вибіркової підтримки окремих галузей виробництва, підприємств, в тому числі і низькоєфективних. В результаті, країна отримуючи тимчасові економічні вигоди, програє в стратегічній перспективі. Адже економічний потенціал, який формується внаслідок такого зростання економіки – це саме потенціал низькоякісного зростання, реалізувати який можливо лише на основі недооцінки вартості робочої сили та виснажливого використання природних ресурсів.

Особливої небезпеки набуває ситуація при якій прискорена динаміка низькоякісного зростання економіки супроводжується перерозподілом державних фінансових ресурсів на користь споживання, або ж коли економічна політика обумовлює суттєве порушення рівноваги між зростанням продуктивності праці і споживчих витрат. Це свідчить про абсолютно неефективний підхід до реалізації ефектів зростання економіки, оскільки поглиблює розрив між фінансовою сферою та реальною економікою, фактично позбавляє її ресурсів розвитку у майбутньому, ускладнює можливості переходу до нецінових чинників розвитку, активізація яких має супроводжуватися оптимізацією структури економіки.

Без трансформації структури економіки економічне зростання невпинно втрачатиме свою якість і в майбутньому, адже деградуватиме соціальний та природний капітал, поглиблюватиметься розрив між ними. Переважний розвиток виключно фізичного капіталу підвищуватиме рівень доходності активів, якими володіє незначна частина суспільства, посилюватиме диференціацію доходів, тінізацію економіки та диспропорції у розподілі фінансових ресурсів розвитку. В результаті формуватиметься нераціональна і деформована структура економіки на основі нелегальних потоків економічних ресурсів, яка при перших спробах її оптимізації обумовлюватиме надзвичайно негативні соціально-економічні ефекти. Відтак, можна буде очікувати закріплення низькотехнологічного, сировинного характеру національної економіки, погіршення умов для участі у міжнародному поділі праці, умов формування потенціалу відтворення. Саме такі тенденції розвитку економіки мають місце уже й сьогодні.

З огляду на сказане, економічна політика в Україні має бути спрямованою на активізацію ресурсів індустріальної структури економіки і забезпечення поступового переходу від зростання до розвитку на основі оптимізації її існуючої структури та стимулювання нецінових конкурентних переваг. Тобто, слід перш за все створювати можливості для реалізації внутрішнього ресурсу розвитку, що дозволить максимізувати ефективність зовнішнього. Досягнення цієї мети вимагає ефективного поєднання інструментарію пасивної та активної структурної політики, а також забезпечення їх узгодженості з іншими напрямками економічної політики. Разом з тим, слід мати на увазі, що ефективність структурних трансформацій може забезпечуватися лише при умові удосконалення інституційного середовища, детінізації системи економічних відносин, розвитку ринкової інфраструктури.

Структурні трансформації – це лише одна із передумов підвищення якості економічного зростання, яка передбачає створення можливостей для збалансованого розвитку усіх складових економічної системи на основі ефективного розподілу економічних ресурсів. Лише за таких умов ринкові чинники сприятимуть оптимізації якісних і кількісних параметрів розвитку економічної системи, які характеризують соціальний та природний капітал, а не посилюватимуть кризові явища самовідтворювального характеру. З'являться нові можливості для підвищення ефективності економічної політики в цілому. І що найважливіше – оптимізація структурних співвідношень дозволить суттєво максимізувати переваги лібералізації економіки.